

DANISMENDLILER

1. Danismend Gazi:

Danismendliler, 1071-1178 yılları arasında Sivas, Malatya, Kayseri, Tokat, Amasya ve civarında hüküm süren bir Türkmen hanedanidir.

Hanedanın kurucusu olan Melik-i Muazzam Danismend, Ahmed Gazi (Taylu) b. Ali'nin mensei ve yaşadığı devir, tarihçiler arasında hâlâ tartışma konusudur. Kaynaklarda hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur.

Meshur tarihçi İbn Bîbî'nin, Dânismentliler hakkındaki rivayetler ihtilafli olduğu için eserinde onlara yer vermediğini söylemesi dikkat çekicidir. Bir rivayete göre Danismend, 360/970 yılında Abbasî halifesi el-Mutî'den izin alarak Rumlar'la cihada çıkmış, Tursan, Çavuldur, Karadoğan, Hasan, Süleyman b. Nûman, Eyyüb b. Yunus ve Karatekin gibi emirler ve gönüllü mücahitlerle Sivas'a kadar gelmiş, askerlerinden bir kısmını Emîr Tursan ile beraber İstanbul'a göndermiş, kendisi de Tokat, Turhal, Amasya ve Niksar'ı fethetmiştir. Bazı emîrlerini de Kastamonu ve Canik taraflarına sevk etmiştir. Seferlerinden birinde yaralanmış ve Niksar'a dönüp orada vefat etmiştir. Baska bir rivayete göre ise Danismend, Bizanslılar'la cihad ederken şehit düşen Battal Gazi'nin soyundandır ve İslâmî adı Ahmed'dir. Ancak kronolojik olarak bunların doğru olmadığı bilinmektedir. Ayrıca 322 (934) yılından beri Hristiyan hakimiyetinde olan Malatya'dan 360 (970-71) yılında böyle bir mücahid grubunun çıkması mümkün görünmemektedir.

Ortaçağın en güvenilir tarihçilerinden İbnü'l-Esîr ise Dânisment'in asil adının Taylu olduğunu, Türkmenler'e öğretmenlik yaptığını ve zamanla hükümdarlığa kadar yükseldiğini söyler.

Gaffarî, Aksarayî ve Münecimbasi tarafından da kabul edilen bu görüşü esas alan tarihçiler, onun Türkmen asilli (Danismend Taylû b. Ali et-Türkmanî) olduğunda müttetikler.

1063 yılından itibaren Sultan Alparslan'ın hizmetine giren Danismend bilgeligi, cesareti ve yigittliğiyle onun dikkatini çekmiş ve en güvenilir emîrleri arasında yer almıştır. Malazgirt savaşına da katılan Danismend Ahmed Gazi, zaferin kazanılmasında önemli rol oynamıştır. Sultan Alparslan barış teklifinin Bizans İmparatoru Romanos Diogenes tarafından reddedilmesi üzerine Artuk, Saltuk, Mengüçük, Danismend, Çavli ve Çavuldur adlı emirleriyle yüksek bir yerden Bizans ordugâhını gözetledikten sonra savaşla ilgili olarak onların görüşlerini sordu. Bunun üzerine Dânisment yer öpüp: "Müsaade ederseniz arz edeyim" dedi ve sunları söyledi:

"Bugün çarsambadır, saadetle geri dönelim. Bugün ve yarını silâhlarımızı hazırlamakla geçirelim. Elbiselerimizi temizleyip zemzemle yıkanmış kefenlerimizi hazırlayalım. Cuma günü hatiplerin minberlerde "Ya Rabbi, İslâm ordularını mansûr ve muzaffer eyle!" diye duâ ettikleri zaman, ihlasla tekbir getirip küffarın üzerine saldıralım; eğer şehitlik saadetine erişirsek: "(Bu) ne güzel mükâfat" ve eğer galip ve muzaffer olursak: "Bu ne büyük basarıdır".

Bu veciz sözlerden sonra bütün beyler, Danismend'in fikrini beğenip geri döndüler.

Kararlastirilan zaman gelince tekbir getirerek dsmanın üzerine saldırdılar ve galip geldiler.

Bazi tarihçiler kalem erbabinin komutan olamayacağını, Danismend Gazi'ye sadece okuma-yazma bildiği için Danismend denildiğini söylerlerse de biz, onun zaman zaman baska örneklerini de gördüğümüz gibi hem âlim, hem de mücâhit vasfını haiz müstesnâ şahsiyetlerden biri olduğu kanaatindeyiz. Yukarda Malazgirt savaşıyla ilgili olarak Residüddin'in Câmî'ü't-Tevârih adlı eserinden iktibas ettiğimiz satırlar da onun bu özelliğini açıkça ortaya koymaktadır.

Sultan Alparslan savaşa katılan emirlerinden Anadolu'da fetihlerde bulunmalarını istemiş ve fethedecekleri yerlerin kendilerine iktâ edileceğini bildirmişti. Zaferî müteakip fetihlere giren beyler, Anadolu'nun muhtelif şehirlerini fethederek buralarda kendi adlarıyla anılan beylikler kurmuşlardı. Danismend Ahmed Gazi de zaferî müteakip Sivas'a geldiğinde şehri harap halde bulmuştu. Çünkü imparator Malazgirt seferi sırasında burayı tahrip etmişti. Danismend Gazi fazla bir mukavemetle karşılaşmadan Sivas'a girdi ve Danismendli hanedanını kurdu (1071). Daha sonra Sivas'ı bir üss olarak kullanarak Çavuldur, Tursan, Kara Dogan, Osmancık, İltekin ve Karatekin adlı emîrleriyle Amasya, Tokat, Niksar, Kayseri, Zamanti, Develi ve Çorum'u zaptederek Danismendli topraklarına kattı.

Bazi kaynaklar Danismend Gazi'nin Süleymansah'ın dayısı olduğunu kaydederler. Onun Selçuklu ailesiyle akraba olması, kurduğu devletin Anadolu'da halkın sempatisini kazanmasında etkili olmuştur. Hayatı cihad ve fetihlerle geçen Danismend Gazi'nin ölüm tarihi de kesin olarak belli değildir. Süryani Mihail onun 1085'te Kapadokya'ya hakim olduğunu söylemektedir. Danismend Gazi'nin oğlu ve halefi Gümüstekin Gazi'nin Anadolu Selçuklu hükümdarı Süleyman Sah'ın ölümünden (479/1086) sonra Anadolu'daki bazı yerleri ele geçirdiğine dair bilgiler ve ona ait sikkeler dikkate alınırsa Danismend Gazi'nin 477'de (1085) vefat ettiği söylenebilir.

Gümüstekin Gazi daha çok Haçlılar ve Rumlar'la yaptığı mücadelelerle temayüz etmiştir. Mayıs 1097 tarihinde Iznik'i kusan Haçlılar, müstahkem surlarla çevrili şehri sikistirmaya başladılar. Bu sırada Malatya muhasarasıyla meşgul olan Türkiye Selçuklu sultanı I. Kiliç Arslan, bunu duyunca süratle baskenti Iznik'e hareket etti. Fakat güçlü Haçlı orduları karşısında tutunamadı. Iznik'i kendi kaderine bırakarak Anadolu içlerine çekildi (19 Haziran 1097). Bu arada muhtelif yörelerdeki Türk beylerine de haber gönderip yardıma çağırdı; Gümüstekin Gazi ve Kayseri emîri Hasan ile ittifak yaptı. Bu müttefik Türk kuvvetleri, 17 Receb 490/30 Haziran 1097 günü Eskisehir ovasına çıkan vadiyi kestiler. Haçlılar, böyle bir mukavemetle karşılaşacaklarını sanmıyorlardı. Eskisehir ovasında cereyan eden savasta her iki taraf da yığıtçe savastı. Kiliç Arslan zırhlı birliklerden oluşan Haçlı ordusunu yenemeyeceğini anlayınca geri çekilmeye karar verdi.

İleri harekâta devam eden Haçlılar, Ağustos ortalarında Konya'nın Meram ovasında birkaç gün dinlendikten sonra Ereğli'ye gittiler. Kiliç Arslan, burada da Gümüstekin Gazi ve Emîr Hasan ile birlikte Haçlılar'ın önünü kesti. Fakat savaşa girmediler ve Ereğli'yi hristiyanlara bırakarak çekildiler.

Gümüstekin Gazi bir yandan Haçlılar ve Rumlar'la mücadele ediyor, öte yandan da hâkimiyet sahasını genişletmek için Malatya'yı ele geçirmek istiyordu. Danismendliler muhtemelen Sivas'ı

fethettiği yildan itibaren Malatya'yi da fethetmek için uğrasmış ancak muvaffak olamamışlardı. Danismendlilerin Malatya'yi zaptedememelerinin sebebi, belki de Sultan Meliksah'ın Anadolu'yu kendi hâkimiyeti altına almak üzere Porsuk ve Bozan'ı bu bölgeye sevketmesi, ayrıca Malatya hâkimi Gabriel'in Bağdat'a giderek Sultan Meliksah'ın himayesini elde etmiş olmasıydı.

Danismendli Gümüstekin Gazi'nin Malatya'yi ele geçirmek istediği yıllarda Bizans imparatoru Alexios Komnenos ile anlaşarak batıyı emniyet altına alan Sultan Kiliç Arslan da 1095 yılında Malatya'yi kusatmış fakat Haçlılar'ın baskent İznik'i muhasara etmeleri üzerine süratle İznik'e hareket etmişti. Haçlılar'ın Anadolu'yu geçerek Suriye'ye doğru ilerledikleri sırada, Gabriel ile irtibat kurduklarını öğrenen Gümüstekin Gazi 491 (1098) yılında büyük bir orduyla Sivas'tan Malatya'ya yürüdü ve şehri muhasaraya başladı. Üç yıl devam eden kusatma sonunda Gümüstekin Gazi'ye mukavemet edemeyeceğini anlayan Gabriel, Urfa'da Thoros'un basına gelenleri düşünerek Kont Baudouin de Boulogne'a başvurmadan çekindi ve Ermeniler'e karşı daha anlayışlı davranan Antakya prinkepsi Bohemund'a haber gönderip yardım istedi ve kızı Morphia'yi kendisine vereceğini bildirdi. Yardım çağrısını alan Bohemund 1100 yılı Ağustos ayında kuzeni Salerno kontu Richard ve üç yüz sövalye ile Malatya'ya hareket etti. Ancak Ermeniler, Franklar'ın Malatya'ya yerleştikten sonra kendilerini buradan uzaklaştıracaklarından korkarak Gümüstekin Gazi'ye gizlice haber gönderdiler. Ayrıca Gabriel de Bohemund'u davet ettiğine pisman olmuştur. Bu yüzden onu hemen şehre sokmayıp Gümüstekin Gazi gelinceye kadar oyalamak istiyordu.

Gümüstekin Gazi onun yaklaşmakta olduğunu haber alınca gerekli tedbirleri aldı ve askerlerini pusuya yatırdı. Bohemund olup bitenlerden habersiz olarak Malatya'yi Aksu vadisinden ayıran dağlık bölgeye ihtiyatsızca girdi. Pusuda beklemekte olan Gümüstekin Gazi, ansizin etrafını sardı. Çok kısa süren çetin bir savastan sonra bütün Haçlı ordusunun büyük bir kısmı imha edildi. Müslümanların korkulu rüyası ve birinci Haçlı seferinin güçlü siması Bohemund kuzeni Richard ve ileri gelen adamları esir alındı. Zincire vurulan Bohemund ile kuzeni önce Sivas'a daha sonra da Niksar'a götürülerek hapsedildi (493/1100).

Haçlı liderlerinin maruz kaldıkları bu felâket savaş meydanından kaçmayı başaran bir Haçlı sövalyesi tarafından Urfa kontu Baudouin'e haber verilince, yanındaki az sayıda kuvvetle Bohemund'u kurtarmak için yola koyuldu. Baudouin'in yaklaşması üzerine Gümüstekin Gazi muhasarayı kaldırıp Sivas'a hareket etti. Baudouin Danismendliler'i bir müddet takip ettikten sonra Malatya'ya döndü. Gabriel, Baudouin ile anlaşarak ona tâbi olmayı kabul etmiş, bir kısım kuvvetlerini Malatya'da bırakan Baudouin Urfa'ya hareket etmişti.

Haçlılar'ın Türkler karşısında kesin olarak mağlup olmaları ve önde gelen Haçlı liderlerinin esir düşmesi, Avrupa'da büyük bir heyecan uyandırdı ve yeni Haçlı kafilesinin yola çıkmasına sebep oldu. Normanlar ve Lombardlar'dan mütesekkil bir Haçlı ordusu, yaz başlarında İzmit üzerinden Eskisehir'e, oradan da Ankara ve Çankiri yoluyla Amasya ve Niksar'a gidecekti. Fakat yolda Raimund'un tavsiyelerine uyarak Kastamonu'ya hareket ettiler. Kastamonu'dan da Kizilirmak üzerinden Danismendli topraklarına yürüdüler. Endiseye kapılan Gümüstekin Gazi, Kiliç Arslan ile ittifak yaptığı gibi Halep meliki Rıdvan'dan Mardin, Meyyafarikîn, Âmid, Harput, Erzincan ve Divriği emirlerinden de yardım istedi.

5 Ağustos 1101 tarihinde Merzifon-Amasya arasında meydana gelen savasta yorgun ve bitkin

düsen haçli ordusu, bozguna ugratılarak bol miktarda ganimet ele geçirildi. Bu zafer, Türkler'in cesaretini artirirken Haçlilar'i da umutsuzluga düşürdü.

Gümüstekin Gazi Haçlilar karsisinde kazanilan zaferden sonra Malatya'yi yeniden muhasara etmeye basladi. Gabriel, Urfa kontu Baudouin'e güvenerek Danismendliler'e teslim olmamakta ısrar ediyordu. Gabriel, kizi Morphia ile evlenen Baudouin du Bourg'dan yardım istemis, ancak Gabriel vassâllik statüsüne bagli kalmayarak bagimsiz hareket etme temayülünde oldugundan veya Türk emîrlerinden korktuğu için ona yardımcı olamamistir. Malatya Islâm hâkimiyetinden çiktikten sonra buradaki müslümanlar imha edilmiş ve yerlerine Ermeni ve Süryaniler yerlestirilmisti.

Gabriel zalimce davrandığı için halk ondan nefret ediyordu. Vaktiyle Kiliç Arslan sehri kusattığı zaman Gabriel ile Rumlar Türkler'e teslim olmaktan yana oldukları için bazı Süryanî papazlarını öldürmüşlerdi. Bundan dolayı şehirde büyük karışıklıklar çıkmisti. Gabriel ile Rumlar, Süryanî ve Ermeniler'den süphelendikleri için zulüm ve iskenceyle mallarını müsadere ediyorlardı. Gümüstekin Gazi'nin bütün yaz devam eden muhasarasi da kitliga sebep olmuştü. Süryanîler daha önce Malatya metropolitini Gabriel'e gönderip bu duruma bir son vermesini ve hristiyanlar arasında baris sağlamasını istemisler, Gabriel ise bunu hainane bir tertip olarak kabul edip metropolitle beraber ileri gelen Süryanîler'i öldürmüştü. Bundan dolayı intikam hisleriyle dolan Süryanî askerler öfkelenip kapıları açtılar ve Danismendli Gümüstekin Gazi hiçbir mukavemetle karşılaşmadan şehre girdi, herkese huzur ve emniyette içinde evlerine ve işlerinin basına dönebileceklerini söyledi.

Halka gıda yardımı yaptığı gibi çiftçilere tohumluk ve öküz dagitti (18 Eylül 1102). Gabriel öldürülerek zindanlara doldurduğu insanlar saliverildi. Gümüstekin Gazi, Malatya'da huzur ve emniyet içinde büyük bir kalkınma seferberliği başlattı. Malatya onun devrinde en mesut devirlerinden birini yaşamistir.

Antakya prinkepsi Bohemund ile kuzeni Richard de Salerno'nun esir alınmasından sonra meydana gelen gelişmeler, o zamana kadar Haçlilar'a karşı birlikte cihat eden iki Türk hükümdarını birbirine düşürdü. Bohemund'un esir düştüğünü öğrenen Bizans imparatoru Alexios Komnenos, bu tehlikeli düşmanını kontrol altına almak için seferber oldu ve Gümüstekin'e haber gönderip onu kendisine teslim ettiği takdirde ikiyüzaltmış bin Bizans altını vermeyi vaat etti. Bu müzakerelerden haberdar olan Anadolu Selçuklu sultanı Kiliç Arslan Gümüstekin'e hem Anadolu sultanı hem de müttefiki olduğunu söyleyerek Bizans imparatorundan alınacak bu fidyenin yarısının kendisine verilmesi gerektiğini bildirdi.

Bizans imparatoruna teslim edilmekten korkan Bohemund ise Gümüstekin'e kurnazca yaklaşıp eğer Alexios'un teklifini reddeder ve bunun yarısı kadar bir meblaga razı olursa Antakya Prinkepsliği, Urfa Kontluğu ve Kudüs Krallığı'nin kendisiyle ittifak tesis edeceğini ve Bizans hakimiyetindeki bazı toprakları ele geçirmesine yardımcı olacağını, Antakya'nın eski hakimi Yağisiyan'ın ailesini serbest bırakacağını söyleyerek onu ikna etti. Bunun üzerine Bohemund Urfa, Antakya ve Sicilya'daki dost ve akrabalarına haber gönderip kurtulması için gerekli olan 100.000 altını toplayıp Malatya'ya getirmelerini istedi.

Bizans imparatorunun teklif ettiği fidyenin yarısını Kiliç Arslan'a kaptırmak istemeyen

Danismendli Gümüstekin Gazi, Bohemund'un dost ve akrabalarının getireceği daha az fidyeyi kabul ederek, onu 1103 yılı Paskalya yortusundan kısa bir müddet önce Malatya'da serbest bıraktı. Bohemund'un fidyesi, Baudouin du Bourg, Patrik Bernard, Gogh Vasil ve Bohemund'un İtalya'daki akrabaları tarafından temin edilmisti. Kiliç Arslan buna çok öfkelenildi. Hem parayı kaybetmiş hem de aleyhinde güçlü bir ittifak oluşturmisti. Büyük Selçuklu Sultani Berkıyaruk'a Gümüstekin'in Haçlılarla anlaşma yaparak hem kendini küçük düşürdüğünü hem de müslümanlara leke sürdüğünü söyledi. Ayrıca Gümüstekin'e haber gönderip hatasının bağışlanmasını istiyorsa Bohemund'u kendisine teslim etmesi gerektiğini bildirdi. Ancak Gümüstekin Bohemund ile yaptığı anlaşmaya sadık kaldı.

Bohemund Antakya'ya döner dönmez müslümanların hâkimiyetindeki topraklara saldırıya geçti. Pek çok müslümanı öldürdüğü gibi vergi adıyla mallarını müsadere etmek suretiyle ödediği fidyenin kat kat fazlasını çıkardı. Bundan dolayıdır ki, İbnü'l-Esîr haklı olarak: "Gümüstekin bu hatalı hareketiyle müslümanlara yaptığı iyiliklerin silinip yok olmasına sebep oldu." diyerek onu tenkit eder.

Bu sırada Haçlılar'ın zulüm ve iskencelerinden bıkan Ermeniler'in daveti üzerine Elbistan'ı zapt ederek onları Haçlı zulmünden kurtaran Kiliç Arslan, Antakya üzerine sefere hazırlanırken Danismend Gazi'nin Bohemund'u yüzbin altın fidye karşılığında serbest bıraktığını öğrenince, seferden vazgeçerek süratle Gümüstekin'in üzerine yürüdü ve Maras yakınlarında onu hezimete uğrattı (496 Zilkade/Agustos 1103). Bu bozgun Gümüstekin Gazi'nin itibarını çok sarstı.

Bu olaydan yaklaşık iki yıl sonra Gümüstekin Gazi, Sivas'ta öldü. Urfalı Mateos (Vekayinâme, s. 225) onun 23 Subat 1104-21 Subat 1105 tarihleri arasında Ebu'l-Ferec İbnü'l-İbrî (Ebu'l-Farac Tarihi, II, 345) ile Münecimbasi (Sahaifü'l-ahbâr, II) ise 1105-1106 yılında öldüğünü söylerler. Kabri Niksar'da olup türbesi kitabsizdir. Tokat'ta Garipler Camii olarak bilinen caminin de onun tarafından yaptırıldığı söylenmektedir. Oniki oğlu vardı. Zahid ve muttakî bir emir olan Danismend Gazi iyi bir insandı. Halka çok iyi davranırdı. Hristiyanlar bile ondan övgü ile söz ederlerdi. Ülkeyi mâmur ve müreffeh bir hâle getirmek için çok çalıştı.

2. Emir Gazi:

Gümüstekin Gazi'nin ölümü üzerine Kiliç Arslan yıllar önce göz diktiği Malatya'yi ele geçirmek için seferber oldu. 28 Haziran 1105 (veya 1106) tarihinde baslattığı muhasarayı şehri zaptedinceye kadar sürdürdü. Sehrin kuzeydogusunda kurduğu muhasara âletleri ve mancıniklarla birkaç şiddetli hücumda bulunduktan sonra Danismend Gazi'nin oğlu Yağisiyan (baska bir rivayete göre İsmail b. Danismend'in oğlu Sungur) şehri teslim etmek zorunda kaldı (2 Eylül 1105 veya 1106)

Gümüstekin Gazi'nin ölümünden sonra hanedanın başına büyük oğlu Emîr Gazi geçti. Urfalı Mateos, onun bütün kardeşlerini öldürerek tahta geçtiğini yazar.

Selçuklular'ı metbû tanıyan Emîr Gazi, Kiliç Arslan'ın 1107 yılında ölümü üzerine meydana gelen iktidar boşluğundan ve oğulları arasında başlayan taht kavgalarından yararlanarak hâkimiyet sahalarını genişletmeye teşebbüs etti. Bu mücadele sırasında Kiliç Arslan'ın oğlu Arapsah, Gazi'nin oğlu Muhammed'i esir etti. Fakat Emîr Gazi, sonunda Arapsah'ı mağlup ederek oğlunu

kurtardı.

Emîr Gazi, Kiliç Arslan'ın oğulları arasındaki taht mücadeleleri sırasında damadı Mesud'u destekliyordu. Türkiye Selçuklu sultanı Şehinsah Afyonkarahisar yakınlarında Bizans imparatoru Alexios Komnenos ile imzaladığı anlaşmayı müteakip Konya'ya dönerken Danismendli Emîr Gazi ve bazı Selçuklu emîrleri tarafından desteklenen Mesud, kardeşinin üzerine büyük bir ordu sevketti. Şahinsah bundan haberdar olunca imparatora sığınmak için kaçarken Akşehir yakınlarında yakalanarak gözlerine mil çekildi ve Mesud, kayınpederi Emîr Gazi sayesinde Selçuklu tahtına çıktı (1116).

Emîr Gazi 1119 Mayıs'da yedibin kişilik bir orduyla Antakya üzerine bir akın düzenledi. Antakya prinkepsi Roger onun üzerine yürüdüysen de perisan oldu ve Türkler Haçlı topraklarını yağmaladılar.

Oğlu Tugrul Arslan adına Malatya'yı idare etmekte olan Kiliç Arslan'ın dul karısı Ayşe Hatun ile evlenmiş olan Belek Gazi, Mengüçlüler'e ait Kemah'i istilâ etti. Ancak Belek'in Haçlılar'la mücadele etmesini fırsat bilen Mengüçük oğlu İshak, Kemah'i geri aldı. Belek, Haçlılar'a karşı düzenlediği seferden döner dönmez, Mengüçlüler'in üzerine yürüdü (1119).

Mengüçklü İshak, Belek'e mukavemet edemeyeceğini bildiği için Bizans'ın Trabzon dükü Konstantin Gabras'a sığındı ve onunla ittifak yaptı. Bunun üzerine Belek de Danismendli Emîr Gazi ile işbirliği yaptı. İki taraf Erzincan yakınlarında Serman (Siran) denilen yerde karşı karşıya geldi ve Mengüçklü İshak ile müttefiki Konstantin Gabras'ın kuvvetleri büyük ölçüde imha edildi. Binlerce kişi esir alındı. Gabras ile İshak da esirler arasındaydı. Gabras otuzbin altın (Süryanî Mihail'e göre doksan bin altın) fidye ödeyerek kurtulurken İshak da Danismendli Emîr Gazi'nin damadı olduğu için serbest bırakıldı. Mengüçklü İshak, uzun süre Danismendliler'in nüfuzu altında kaldı. Aynı şekilde Gabras da Bizans'a karşı Danismendliler'e sığınmış ve onların hizmetine girmiştir.

Danismendli Emîr Gazi, damadını tahta çıkardıktan sonra da Anadolu'daki olaylara müdahale etmeye devam etti. Kiliç Arslan'ın Malatya'yı ele geçirmesiyle siyasî kudretleri zayıflayan Danismendliler, Emîr Gazi zamanında Anadolu'da üstünlük ve hâkimiyeti ele geçirmeye çalıştılar. Emîr Gazi Artuklu Belek'in 1124'te ölümü üzerine Selçuklular'ın Malatya meliki Tugrul Arslan ile Harput emîri Süleyman arasındaki ihtilaflardan yararlanarak Malatya'ya hücum etti (13 Haziran 1124). Bir ay devam eden kusatmadan netice alamayınca, oğlu Muhammed'i orada bırakarak geri döndü. Muhammed şehre yakın bir yerde karargâh kurarak giriş-çıkışları kontrol altına aldı ve kusatmaya altı ay daha devam etti.

Muhasaranın uzaması şehirde kitliğe sebep oldu. Halk aç ve perisan bir halde kedi, köpek ve ağaç yaprakları yemeye başladı. Tugrul Arslan, Franklar'dan yardım istedi. Ancak onlar söz verdikleri halde Halep'i muhasara etmekle meşgul oldukları için gelemediler ve kendi adlarına bu çok önemli fırsatı değerlendiremediler. Bunun üzerine Tugrul Arslan ile annesi Ayşe Hatun, Minsar kalesine çekilerek şehri Emîr Gazi'ye teslim ettiler (10 Aralık 1124). Halk, bu kitlikler sebebiyle perisan bir durumdaydı. Emîr Gazi onları teselli ederek çiftçilere tohumluk verdi, koyun ve siğir dağıttı.

Sehirde refah seviyesi yeniden yükselmeye basladi. Böylece Kiliç Arslan'in Gümüstekin Gazi'den aldığı Malatya tekrar Danismendliler'in eline geçti. Emîr Gazi'nin Malatya seferine Türkiye Selçuklu sultani Mesud da katilmisti. Bunu bir ihanet olarak kabul eden kardesi Melik Arab öfkeyle Sultan Mesud'un üzerine yürüdü. Ancak Sultan Mesud kayinpederi Emir Gazi'nin destegiyle onu maglup etti (1126). Melik Arab ertesi yıl yeniden onlara karsi sefere çıktıysa da yine bozguna ugradi (1127) ve Kayseri ile Ankara Danismendlilerin eline geçti. Emîr Gazi Malatya'yi zaptettikten sonra, Artuklu hâkimiyetindeki Harput üzerine yürüdü. Ancak Davud b. Sökmen'in daha erken davranarak Harput'a hâkim oldugunu görünce Hanzit yöresini yagmalayip Davud üzerine yürüdü.

Bu mücadele sonunda kârlı çıkan taraf hiç şüphesiz Danismendliler oldu. Sultan Mesud kayinpederi sayesinde tahtini korumayi basarirken, Malatya'dan Sakarya'ya kadar uzanan Selçuklu topraklari Danismendliler'in eline geçti. Anadolu'nun en güçlü devleti hâline gelen Danismendliler, 1129 yılında Ankara, Çankiri, Kastamonu ve Karadeniz sahillerini kontrol altına aldilar.

Ermeni prensi Thoros, 1129 yılında ölünce, Emîr Gazi Çukurova (Kilikya)'ya müdahale etti. Ertesi yıl Antakya prinkepsi II. Bohemund Ermeni Leon'un topraklarına girip Anazarva'yi (Aynüzarba bugünkü Dilekkaya Kalesi) isgal edince I. Leon, Emîr Gazi'ye haber gönderip yardım istedi. Emîr Gazi, bu daveti kabul ederek Çukurova'ya hareket etti. Bohemund da bu gelişmelerden habersiz olarak Çukurova topraklarına girince pusuya düşürülerek ordusuyla birlikte imha edildi, Haçlılar'dan kurtulan olmadı. Bohemund'un basi kesilerek mumyalandıktan sonra pek çok değerli ganimet ve hediyelerle birlikte Abbasî halifesine (baska bir rivayete göre büyük Selçuklu sultanına) gönderildi (21 Agustos 1130). Garip bir tesadüf eseri olsa gerek Gümüstekin Gazi, I. Bohemund'u, oğlu Emîr Gazi de onun oğlu II. Bohemund'u esir almistir.

Emîr Gazi, daha sonra 1131'de tekrar Çukurova seferine çıktı. Ermeni Leon yıllık haraç vermeyi kabul etti. Emîr Gazi'nin dönüste Sümeysat'in kuzey dogusundaki Gouris kalesini kusattigi haber alindi. Bunun üzerine Kont Joscelin kendisi agir yarali oldugu için aynı adı taşıyan oğlunun kumandasındaki bir orduyu Danismendliler üzerine sevk etmek istedi. Ancak oğlu Türk birliklerinin çok güçlü oldugunu söyleyerek bu görevi kabul etmeyince adamlarini çağirip kendisi için bir sedye yaptırdı ve bu vaziyette ordunun basında sefere çıktı. Fakat yolda öldü. Emir Gazi Joscelin'in ölümünü haber alınca büyük bir âlicenaplık göstererek savasi durdurmuş ve Franklara bas sagligi dilemistir. Onun Çukurova'da bulunmasından istifade eden Bizans imparatoru Ioannes Komnenos, Kastamonu'yu istilâ etti. Fakat Emîr Gazi, 1132'de bu yöreyi tekrar geri aldı. Tahti ele geçirmek için imparatora isyan eden kardesi Isaak Komnenos da Emîr Gazi'ye sigindi. Emîr Gazi onu gayet iyi karsiladi ve Trabzon dükü Konstantin Gabras'in yanına gönderdi. Haçlılar'a, Ermeni ve Rumlar'a karsi kazandigi zaferler, onun Anadolu hükümdarlari arasında mümtaz bir mevki elde etmesine sebep oldu.

Abbasî halifesi Müstersid ile Büyük Selçuklu sultani Sencer, Emîr Gazi'ye Melik ünvaninin tevcih edildiğini gösteren bir mensurla birlikte bir kös, bir gerdanlık ve bir altın âsâ dört siyah sancak göndererek bölgedeki hakimiyetini tasdik ettiler. Ancak elçi bu mensur ve hediyeleri getirdiginde, Emîr Gazi ölüm döşegindeydi ve birkaç gün sonra 528 (1134) tarihinde öldü.

Emîr Gazi Danismendliler'in en güçlü hükümdarlarından biriydi. Cesur, zeki ve faziletli bir

hükümdardı. Ülkenin her tarafında huzur ve asayisi sağlamış, Selçuklu topraklarının bir bölümünü de kendi hâkimiyeti altına alarak Anadolu'nun en nüfuzlu hükümdarı olmuştur.

3. Melik Muhammed:

Emîr Gazi'den sonra Danismendli tahtına büyük oğlu Melik Muhammed geçti. Abbasî halifesi Müstersid ve Büyük Selçuklu sultanı Sencer'in gönderdiği mensur, altın âsâ ve diğer hediyeler Melik Muhammed'e verilerek Malatya'da hükümdar ilân edildi. Emîr Gazi'nin Muhammed'den başka Yağibasan, Yagan ve Aynüddeve adlarında üç oğlu daha vardı. Muhammed tahta geçince kardeşleri Aynüddeve ve Yagan isyan etti. Melik Muhammed, hükümdarlığının ilk yıllarında bir yandan kardeşleriyle, bir yandan da Bizans saldırılarıyla uğraşmak zorunda kaldı.

İmparator İoannes Komnenos Danismendliler arasındaki taht kavgalarından istifade ederek 529 (1135) yılında Kastamonu ve Çankiri'yi işgal etti. Ancak Sultan Mesud ile ittifak yapan Melik Muhammed, Bizans kuvvetlerinin çekilmesi üzerine bu yöreyi tekrar topraklarına kattı. Melik Muhammed, 1135'de isyan eden kardeşi Yagan'ı öldürdü, Aynüddeve ise Malatya'ya kaçtı. Melik Muhammed, 1136-1137 yıllarında büyük bir orduyla Maras'a girdi, Keysûn ve civarını yağmalayıp bazı köyleri tahrip etti.

Ancak Baudouin, 1137'de Bizans imparatoru İoannes'ten yardım isteyince, Melik Muhammed geri çekildi. Daha sonra Malatya'ya hâkim olan kardeşi Aynüddeve üzerine yürüyerek Elbistan ve Ceyhun yörelerini aldı. Aynüddeve, önce Malatya civarındaki Hanzit'e oradan da Âmid (Diyarbakir)'e kaçtı. Fakat buralarda da tutunamayarak Haçlı kontu Joscelin'e sığındı. Melik Muhammed'in bu seferi Sultan Mesud'a Haçlı hâkimiyetindeki Maras'a hücum ederek köyleri yakıp yıkmaya imkânı verdi (1138). Melik Muhammed 1139'da tekrar Çukurova'ya taarruz edip Feke ve Gabon gibi bazı kaleleri ele geçirdi.

Bizans imparatoru İoannes, Danismendliler'i Bitinia ve Paflagonya'dan çıkarmaya çalıştı. Daha sonra Konstantin Gabras ile anlaşınca Danismendliler'in merkezi Niksar'ı ele geçirmek ümidiyle sefere çıktı ve sıkıntılı bir yolculuktan sonra Niksar'a gelerek şehri kullandı. Fakat Niksar müstahkem bir şehirdi. Bu dağlık yörede ikmal yollarını açık buldurmak kolay değildi. İoannes bir taraftan çok sayıda askerinin ölmesi, bir yandan da kardeşi İsaakios'un oğlu İoannes'in Selçuklular'a sığınması ve müslüman olarak Mesud'un kızıyla evlenmesi onu saskına çevirdi. Uzun süren muhasaradan hiçbir netice elde edemedi 1141 yılı başlarında İstanbul'a döndü. Böylece Bizans büyük umutlar bağladığı bu seferden de eli boş dönmüş oldu. Fakat 1141'de yeniden harekete geçerek Uluborlu ve Beyşehir Gölü üzerinden Antalya'ya giden yolu ele geçirmiştir.

Danismendliler, 1140'da Kasianus yöresi ve Karadeniz bölgesini Rumlar'dan geri aldılar. Melik Muhammed daha sonra güneye yönelerek Elbistan'a hücum eden Haçlılar'ı geri püskürttü.

Melik Muhammed, 6 Aralık 1143 tarihinde (Süryani Mihail, Vekayinâme s. 119) Kayseri'de öldü. Dindâr ve hayırsever bir hükümdar olan Melik Muhammed, Rumlar, Haçlılar ve Ermeniler'le cihat etmiş, basta Abdülmecid b. İsmail olmak üzere çok sayıda din bilginini çeşitli ülkelerden davet ederek Anadolu'da İslâmiyet'in yayılması için çalışmıştır. Kayseri Ulu Camii'ni (Câmi-i Kebîr) de o yaptırmıştır. Camii'nin kible tarafındaki Melik Gazi Medresesi'nde bulunan türbede

Melik Muhammed Gazi'nin medfun olduğu söylenir fakat türbenin kitabesi yoktur. Halil Edhem Kayseri Ser'iyye sicillerine istinaden Cami-i Kebîr'in Melik Muhammed Gazi tarafından yaptırıldığını ifade etmektedir. Melik Muhammed yıllardır harabe hâlinde olan Kayseri'yi tamir ettirmiş, sehri bir bakıma yeniden tesis ederek burayı merkez yapmıştır.

4. Melik Muhammed'in Oğulları ve Kardeşleri:

Melik Muhammed'in; Zünnun, Yunus ve İbrahim adlarında üç oğlu vardı. Bunlardan Zünnun'u veliaht tayin etmişti, fakat Sivas meliki olan kardeşi Nizameddin Yagibasan (Bazı kaynaklarda Yakup Arslan, Yagi Arslan) kardeşi Melik Muhammed'in karisiyle evlenerek Kayseri'de yönetime hâkim oldu (549/1154). Zünnun, Zamanti'ya kaçmak zorunda kaldı. Fakat bir müddet sonra yeniden Kayseri'ye hâkim olmayı basardı.

Daha önce Artuklular'a ve Haçlılar'a sığınmış olan Aynüddeve, Melik Muhammed'in ölümünden sonra Elbistan ve Malatya'ya hâkim oldu. Zünnun Kayseri'ye, Yagibasan da Sivas'a hâkim olmuştur. Böylece Danismendliler üç kola ayrılmış bulunuyorlardı.

Bu durum, Türkiye Selçuklu sultani Mesud'un hâkimiyet sahasını genişletmesine yaradı. Melik Muhammed'in ölümü üzerine hanedan mensupları arasında başlayan taht kavgalarına müdahale eden Sultan Mesud'un Zünnun'u desteklemesi üzerine Melik Muhammed'in kardeşleri Malatya meliki Aynüddeve ile Sivas meliki Yagibasan ona karşı ittifak yaptılar. Aynüddeve, Yagibasan'ın desteğiyle Elbistan ve Ceyhan yöresini istilâ edince, Sultan Mesud derhal Sivas'a yürüyüp sehri ele geçirdi ve oğlu Sahinsah'i Ankara, Çankiri ve Kastamonu valiliğine getirdi. Daha sonra Malatya'ya hareket etti. Sehri üç ay kusatmasına rağmen hiçbir netice elde edemedi geri döndü (1143).

Bizans imparatoru İoannes'in 1143'te ölümü üzerine rahatlayan Sultan Mesud, yeniden Danismendli topraklarına hücumla başladı. 1144'te Aynüddeve'nin hâkimiyeti altındaki Elbistan ve Ceyhan'ı zapt ederek oğlu Kiliç Arslan'ı bu yöreye melik tayin etti. Daha sonra tekrar Malatya'ya muhasara etti, fakat Bizans'ın yeni imparatoru Manuel Komnenos'un Anadolu'da ilerlemekte olduğunu duyunca kusatmayı kaldırdı (1144). Sultan Mesud'un genişleme siyaseti Yagibasan ile Aynüddeve'yi endişelendirdi ve Bizans imparatorundan yardım istemeye mecbur etti. Bunun üzerine Manuel, Konya'ya kusattıysa da netice alamadan ayrıldı (541/1146).

Artuklu Kara Arslan ile beraber Haçlı topraklarına saldıran Aynüddeve, 1151 yılında Gerger, Kâhta, Adıyaman ve Palu'yu ele geçirerek çok sayıda esir aldı. Sultan Mesud'un damadı ve Sivas-Amasya meliki Yagibasan ise aynı yıl Karadeniz bölgelerinde fetihlerde bulunarak Ünye, Samsun ve Bafra'ya zaptetti. Yegeni Zünnûn b. Melik Muhammed ise Kayseri'ye hakim oldu.

Aynüddeve, 1152 yılında ölünce yerine oğlu Zülkarneyn geçti. Yagibasan taziyede bulunduktan sonra onu Sultan Mesud'a karşı birlikte hareket etmeye çağırdı. Bu gelişmelerden haberdar olan Sultan Mesud, Yagibasan'ı tehdit etti. O da yegenini desteklemeyeceğine dair kesin söz verdi. Sultan Mesud Yagibasan'ı kendisine tâbi kıldıktan sonra üçüncü defa Malatya üzerine yürüdü ve şehrin surlarını tahrip etti. Zülkarneyn ise annesiyle birlikte sultanın huzuruna çıkıp af diledi. Sultan da kendine tâbi olmak şartıyla Malatya'da hâkimiyetini devam ettirmesine müsaade etti.

Sultan Mesud'un ölümü üzerine yerine oğlu II. Kiliç Arslan geçti (1155). Danismendli hanedanına mensup iki damadından Yagibasan'a Ankara, Amasya ve Kapadokya, Zünnûn'a ise Kayseri ve Sivas şehirleri verildi. Fakat kardeşleri tahtta hak iddia ederek ayaklandılar. Bunu fırsat bilen Sivas Danismendli hükümdarı Yagibasan, Sahinsah ile yegenleri Zünnûn ve İbrahim ile Malatya emîri Zülkarneyn'in desteğini sağlayarak büyük bir orduyla Kayseri'ye hareket etti. Kiliç Arslan da onun üzerine yürüdü. İki taraf tam savasa girmek üzereyken âlimler araya girip müslüman kani dökülmesine engel oldular ve her iki taraf da ülkelerine döndüler. Fakat Yagibasan, bir müddet sonra Zengiler'den Nureddin Mahmud'un tesvikiyle Elbistan'a girince, Kiliç Arslan süratle harekete geçti. Yagibasan, yetmişbin kişiyi Ceyhan disındaki bölgelere sürerek Kiliç Arslan'ın karsısına çıktı. Yine din adamları araya girip savasa engel oldular ve iki taraf arasında bir antlaşma imzalandı (Saban 550/Ekim 1155).

Bizans imparatoru Manuel, Anadolu'nun genç hükümdarı II. Kiliç Arslan'a ağır bir darbe indirmek maksadıyla yeni bir ittifak tesis etti. 1157'de Bafra ve Ünye'yi topraklarına katmış olan Yagibasan, buraları Bizans'a iade edip ittifaka girdi. Sultan Mesud'un damadı Danismendli Zünnun ve Zülkarneyn'in de yer aldığı bu ittifak karsısında Kiliç Arslan Bitinia emîri Süleyman'ı imparatora göndererek anlaşma teklif etti. Fakat red cevabı alınca Yagibasan'ı ittifaktan ayırmak için Elbistan'ı kendisine bırakmayı vaad etti (1160). Fakat bundan da bir netice alamadı.

Malatya meliki Zülkarneyn, 555 (1160) yılında öldü. Yerine oğlu Muhammed geçti ve Kiliç Arslan'a tâbi olarak Malatya'yi idare etti.

Erzurum Saltuklu hükümdarı İzzeddin Saltuk'un kızı Kiliç Arslan ile nikâhları kiyildikten sonra zengin çeyizleriyle birlikte Erzurum'dan Konya'ya gönderilmisti. Bunu haber alan Yagibasan, Kiliç Arslan'a düşmanlığı sebebiyle gelin alayına saldırdı ve gelini yegeni ve Kayseri meliki olan Zünnun ile evlendirmek üzere götürdü. Gelin Kiliç Arslan'a nikâhli olduğu için İslâm dinine göre baskısıyla evlenmesi caiz olmadığından İslâmiyet'ten irtidat ettirdiler. Kız daha sonra tekrar müslüman oldu ve Zünnun ile evlendirildi. Bu ağır tecavüz karsısında çok öfkelenen Kiliç Arslan, Yagibasan üzerine yürüdüyse de Bizans kuvvetleri tarafından desteklenen Danismendli ordusu karsısında mağlup oldu (1162). Bu olayın 1164 veya 1165 yıllarında meydana geldiğine dair rivayetler de vardır. Kiliç Arslan, Yagibasan karsısında mağlup olunca, Bizans'tan yardım istemek için İstanbul'a gitti ve dönüşünde Yagibasan'dan intikam almak için harekete geçti. Artuklular'dan Kara Arslan, Necmeddin Alpi, Erzen ve Bitlis emîri Fahreddin Devletsah da onunla birlikte Sivas üzerine yürüdüler ve şehri zaptettiler (1163). Yagibasan yardım sağlamak için damadı Çankiri Selçuklu meliki Sahinsah'ın yanına gitti ve 4 Ağustos 1164 tarihinde orada öldü. Yagibasan Danismendliler'in nüfuzlu hükümdarlarından biriydi. Cesur ve ileri görüşlü, siyasî kabiliyeti hâiz hayirsever ve azimli bir insandı. Niksar'da yaptırdığı medresenin hazîresinde medfundur. Yagibasan'ın yaptırdığı medrese veya mescide ait bir kitabe bugün mevcuttur.

Niksar'da bulunan, 552 (1157-1158) tarihli bir kitabede Yagibasan'ın künye ve lakapları şöyle sıralanmaktadır: el-Melikü'l-Âlim, el-Âdil, Nizâmüddünya ve'd-Dîn Ebu'l-Muzaffer Yagibasan b. Melik Gazi b. Melik Danismend Zahîru Emîri'l-Mü'minin. Adına basılan bir sikkede ise: el-Melikü'l-Âdil Nizameddin Yagibasan b. Melik Gazi b. Melik Danismend Zahîru Emîri'l-Mü'minin ibareleri vardır. O, bir takım imar faaliyetlerinde de bulunmuş, Sivas ve Niksar'da cami, türbe ve imarethaneler yaptırmisti. Cemâleddin Gazi, Muzaffereddin Mahmud, Zahreddin İli, Bedreddin

Yusuf adli çocukları vardı, fakat yerine yegeni İbrahim'in oğlu İsmail geçti ve Cemaleddin Gazi'den başka bütün çocukları Selçuklular'ın hizmetine girdiler.

Yagibasan'ın ölümü üzerine karisi, Zünnun'un onaltı yaşındaki yegeni İsmail b. İbrahim ile evlenerek onu hükümdar ilân etti (559/1164). Bazı kaynaklara göre Yagibasan'ın yerine Cemâleddin Gazi adli oğlu geçti. Çok kısa bir müddet tahtta kaldığı için de tarihçiler ondan bahsetmez. Onu İbrahim b. Muhammed ile oğlu İsmail takip etmiş İbrahim de 564 (1169) yılında vefat etmiştir. Bunun üzerine hanedan mensupları arasında mücadele başladı. Bu sırada Elbistan emîri Mahmud b. Mehdî bağımsızlığını ilân etti. Ayrıca Kayseri meliki Zünnun ile Yagibasan'ın yegeni İbrahim b. Muhammed de aynı maksatla harekete geçtiler. II. Kiliç Arslan, bu fırsattan istifade ederek Danismendli topraklarını ele geçirmek için seferber oldu ve Elbistan üzerine yürüyerek Danismendli topraklarını zaptetmeye başladı (1165). Elbistan'ı, Tohma vadisini, Darende ve Gedük yöresini ilhak etti. 1168'de Zünnun üzerine yürüdü ve 1169'da diğer bir rivayete göre 1171 veya 1173'te Kayseri ve Zamantı'da Danismendli hâkimiyetine son verdi. Zünnun, Kiliç Arslan'ın kardeşi Sahinsah ve Malatya meliki Efridun Atabeg Nureddin Mahmud'a sigindiler.

Kiliç Arslan'ın giderek kuvvetlenmesinden rahatsız olan Nureddin, Danismendli Zünnun'u, Sahinsah'ı ve Artuklular'ı himaye ederek ona karşı bir ittifak tesis etti. Bir orduyla Sivas'ta bulunan Melik İsmail'e de haber gönderip, Kiliç Arslan'dan Zünnun'a ülkesini iade etmesini istedi. Kiliç Arslan, Nureddin'in elçilerini bir müddet oyaladıktan sonra teklifini reddetti. Bunun üzerine müttefik kuvvetler, Sivas'tan Kayseri istikametinde yola çıkarken Atabeg Nureddin Mahmud da Maras, Göksun ve Behisni'yi isgal ettikten sonra Sivas'a yöneldi (1172). O yıl Sivas'ta müthiş bir kıtlık hüküm sürmüştü ve kitlik basgöstermişti. İsmail ise ambarlarında bugday stoku bulunduğu halde halka dağıtmamış ve bu yüzden birçok kişi açlıktan ölmüştü. Sonunda halk dayanamayip isyan etti, İsmail, karisi ve besyüz adamı öldürüldü, ambarları yağmalandı (İsmail'in kabri Niksar'dadır). Bunun üzerine şehrin ileri gelenleri toplanıp Nureddin'e sığınmış olan damadı Zünnun'u Sivas'a davet etmeye karar verdiler.

Zünnun Nureddin'in yardımıyla mesakkatli bir yolculuktan sonra Sivas'a varıp Danismendli tahtına çıktı (567/1172) Fakat kısa bir müddet sonra Sultan Kiliç Arslan onun üzerine yürüyünce Zünnun Niksar'a kaçtı ve Nureddin Mahmud'dan yardım istedi. Bunun üzerine Nureddin'in topraklarını istilâ ettiğini öğrenen II. Kiliç Arslan onun üzerine yürüdü. Fakat ağır koşulları ve Haçlı saldırıları iki Türk hükümdarını barışmaya itti. Yapılan anlaşmaya göre Nureddin isgal ettiği yerleri geri verecek, Kiliç Arslan da Zünnun'un Sivas'ta hüküm sürmesine rıza gösterecekti. Ayrıca Nureddin'in emîrlerinden Fahreddin Abdülmesih de emrindeki üçbin kişilik kuvvetle Sivas'ta kalıp Zünnun'u himaye edecekti. Muhtemelen Ankara da Sahinsah'a verilecekti.

Nureddin'in 1174 yılında ölümü üzerine Sivas'ta bırakılan garnizon Suriye'ye dönünce, Sultan anlaşma şartlarını hiçe sayarak Sivas, Niksar, Komana, Tokat ve diğer Danismendli topraklarını istilâ etmek maksadıyla harekete geçti. 1175 yazında söz konusu şehirlerin zaptedilmesi üzerine Zünnun ile Sahinsah, Bizans'a sığınmak zorunda kaldılar ve Danismendlilerin Sivas kolu da böylece ortadan kalkmış oldu.

Bizans imparatoru Manuel, Danismendliler'e kaybettikleri toprakları iade etmek istiyordu. Bu maksatla Manuel, Gavras adli bir komutanını otuzbin kişilik bir orduyla Amasya ve Niksar'a

sevketti. Fakat bir sonuç alamadı.

Rivayete göre Zünnun, 570 (1175) yılında Kiliç Arslan'ın emriyle Bizans hapisanelerinde zehirlenerek öldürülmüştür. Aksarayî'ye göre ise Kiliç Arslan'ın Sivas'i istilâ etmesi üzerine öfkeyle Niksar'a gitmiş ve orada ölmüştür.

5. Danismendlıler'in Yıkılışı:

Melik Muhammed'in 537 (1143) yılında ölümü üzerine Danismendlıler'in Sivas ve Malatya olmak üzere iki ayrı kol hâlinde hâkimiyetlerini sürdürdüklerini görüyoruz. Danismendlıler, 1124 yılında Malatya'yi Selçuklılar'dan alınca yukarıda da belirttiğimiz gibi Emîr Gazi'nin oğlu Aynüddeve (Emîr-i İsfefsâlâr Alâeddin ve İmâdu emîri'l-mü'minîn), burada yönetimi ele geçirip Tugrul Arslan'ın kızıyla evlenmişti. Bu evlilikten doğan Zülkarneyn, babasının 1152 yılında ölümü üzerine annesinin vesâyeti altında emîr oldu. Fakat Selçuklu sultanı Mesud, Malatya'yi muhasara edince, ona karşı koyamayacağını anlayarak bağlılık arzetti. Sultan da şehrin yönetimini ona bıraktı. Daha sonra annesinin tahakkümüne karşı çıkarak idareye tek başına hâkim oldu. Sultan Mesud'un ölümünden sonra da amcası Yagıbasan'ın vassalı olarak hüküm sürdü ve Ekim 1162'de Malatya'da öldü. Hekim İbrahim b. Ebû Said el-Alâî, Takvîmu'l-Edviye adlı eserini ona ithaf etmiştir.

Zülkarneyn'den sonra yerine oğlu Nâsireddin Muhammed geçti. İçki ve eğlenceye çok düşkün olan bu hükümdarın bir fahişeye düşüp kalkması, halkın nefretini mucip oldu. Halkın baskılarına dayanamayan Nâsireddin Muhammed şehri terketti (1170). Yerine kardeşi Fahreddin Kasım (bazı kaynaklarda Ebu'l-Kasım) geçti. 1171'de Harput Artuklu beyi Fahreddin Kara Arslan'ın kızıyla evlenen Kasım, düğün günü bir gösteri sırasında attan düşerek öldü (Mayıs 1171). Bunun üzerine halk küçük kardeşi Efridun (Feridun)'u tahta çıkardı ve gelini istemediği halde onunla evlendirdiler. Bu sırada Kiliç Arslan, Malatya üzerine yürüyüp şehri muhasara etti, fakat ele geçiremedi ve civardaki halkı esir alıp Kayseri'ye götürdü. Bu olaylar sebebiyle Atabeg Nureddin, Mardin ve Harput Artuklu beyleri, Ermeniler ve Danismendlıler'in Sivas Meliki, Kiliç Arslan'a karşı bir ittifak teşkil ettiler. Ancak Kiliç Arslan esir aldığı Malatyalılar'ı iade edeceğini bildirince taraflar arasında savaş olmadan anlaşma sağlandı.

Nâsireddin Muhammed, dört-bes yıl Suriye ve Anadolu'da dolastıktan sonra II. Kiliç Arslan'a sigindi ve onun tarafından Ereğli valiliğine getirildi. 1175 Subatında Malatya'ya döndü ve Barsuma manastirindeki papazlar ve şehirdeki dostlarının yardımıyla geceleyin kaleye çıkıp Efridun'u öldürdü ve 15 Subat 1175 tarihinde şehre hâkim oldu. Nâsireddin, Kiliç Arslan'a tâbi olarak üç yıl hüküm sürdü. Nihayet 25 Ekim 1178'de Malatya'yi zapteden Kiliç Arslan, Danismendlıler'in bu subesini de ortadan kaldırdı. Nâsireddin Muhammed Hisn-i Ziyad'a çekildi.

Danismendlıler'in yıkılmasından sonra Yagıbasan'ın üç oğlu Muzaffereddin Mahmud, Zahirreddin İli ve Bedreddin Yusuf, Selçuklılar'ın hizmetine girerek sınır boylarında Rumlar'la savaşmışlar ve I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ikinci defa tahta geçmesi için uğraşmışlardır.

Kayseri Ulu Camii'nin 602 (1205) tarihli kitabesi Muzaffereddin Mahmud'un adına tanzim edilmiştir. Caminin Emir Gazi'nin oğlu Muhammed tarafından yaptırıldığı dikkate alınırsa Muzaffereddin Mahmud tarafından tamir ettirilmiş olması muhtemeldir. Gülek Camii (Kayseri)

üzerindeki kitabede de kızı Atsız Elti Hatun'un adı yeralmaktadır (Halil Edhem, Kayseriyye Sehri Kitabeleri, s. 18, 33).

Niksar'da da Yagibasan'a ait bir kitabenin mevcut olduğu bilinmektedir (Uzunçarsili Kitabeler, s. 58).

Anadolu'da kurulan beyliklerin en büyüklerinden biri olan Danismendli, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması açısından büyük hizmet ifa etmişler ve zaman zaman Anadolu'nun en kuvvetli devleti olan Selçuklular'ı tahakküm altına almışlardır. Haçlılar ve Rumlar'la yigitçe savasan Danismend Gazi, Emîr Gazi ve Melik Muhammed Gazi, Türk milleti tarafından asirlarca saygıyla anılmışlardır. Ancak Yagibasan'dan sonra isbasına gelen ve birbirleriyle mücadele eden Danismendli beyleri, Bizans'ın ve Atabeg Nûreddin'in oyuncuğu olmuş ve Türkiye Selçuklularına karşı bir koz olarak kullanılmıştır.

Danismendli'lerin yıkılışından sonra bu hanedana bağlı muhtelif boylar, Anadolu'ya dağılmışlar, bazıları da Rumeli'de yerleştirilmişlerdir. Tokat müzesinde bulunan ve Karesi hanedanından Kutlu Melek Hatun'a ait olan bir mezar taşının sahidesinde yer alan ibarede Kutlu Melek'in nesebi Melik Danismend Gazi'ye bağlanmaktadır. (Uzunçarsili, Kitabeler, s. 43-44)

Ayrıca Balıkesir ve civarında Danismend adına ve Danismendli ulularına bağlı oymakların izlerine rastlanmaktadır. Mesela Balıkesir'in Balya ilçesine bağlı Danismend adlı bir Bucak bulunmaktadır. Rivayete göre Danismendli Beyliği'nin dağılması üzerine Balıkesir civarına gelip yerleşen Kara Danismend'in adına izafeten bir köye Danismend adı verilmiştir. Yine Gönen ve Lapseki yakınlarında Danismend adını taşıyan iki yerleşim merkezi daha vardır. Osmanlı Devleti'nin de 18 Nisan 1691 tarihli bir ferman ile Halep-Adana arasında yaşayan Danismendli ulusuna tabi bir kısım halkı Balıkesir sancagında iskan etmesi de ilgi çekicidir (Günal, Karesi Beyliği (basılmamış doktora tezi), s. 22-23). Bugün bile Anadolu'da Danismend, Danisman, Tanisman ve Yagibasan gibi köy adları vardır. XVII. yüzyılın başlarında Karaman eyaletinde Danismendli adlı bir kaza vardı. Bunların bir kısmı XVII. yüzyıldaki Celâlî isyanlarına katılmış, bu isyan sebebiyle Balıkesir ve Ayaslug'a sürülmüşlerdir. Burada da rahat durmayan Danismendli; Afyonkarahisar, Sandıklı ve Keçiörlü'de mecburî iskâna tâbi tutulmuşlar bunu kabul etmeyenler ise Rakka'ya sürülmüşlerdir.

1296-1360 yılları arasında Balıkesir ve Çanakkale yöresinde hüküm sürmüş olan Karasioğulları da muhtemelen Danismend Gâzi'nin ahfâdi tarafından kurulmuştur.

Danismendli'den kendi adına para bastıran ilk hükümdar Danismend (Gümüstekin) Gazi'dir. Gümüstekin Gazi'nin ve daha sonraki bazı hükümdarların paralarında Grekçe yazılar vardır ve basıldıkları yerler belirtilmemiştir. Danismendli paralarında en dikkati çeken husus bir takım sikkelerin tamamen hristiyan simgeleri ihtiva etmeleridir.

6. Mimarî Eserler:

Danismendli döneminde yapılan mimarî eserlerden bazıları şunlardır: Kayseri Ulucamii, Niksar Ulucamii; Kayseri Kölük camii ve medreseleri, Amasya Halifet Gazi türbesi, Niksar Melik Gazi türbesi, Tokat Yagibasan Medresesi, Niksar Yagibasan medresesi.

DANISMENDLILER

Editörs tarafından yazıldı.
Pazartesi, 14 Eylül 2009 15:50

Kaynak: Osmanli tarihi